

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

РЕКТОР

Дніпропетровського національного
університету імені Олеся Гончара
професор, член-кореспондент
НАН України **Поляков М.В.**

**ПРОГРАМА
ДЛЯ ВСТУПНОГО ВИПРБУВАННЯ
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(прискорена підготовка)**

ВСТУП

Походження і розвиток української мови, її місце серед інших мов. Роль І.П. Котляревського і Т.Г. Шевченка у становленні сучасної української літературної мови.

Українська мова – державна мова України.

Літературна мова як унормована форма загальнонародної мови.
Територіальні діалекти української мови.

Поняття про норми літературної мови. Норми літературної мови і культура мови.

ФОНЕТИКА І ФОНОЛОГІЯ

Предмет і завдання фонетики. Фонетичне членування мовного потоку.
Склад. Типи складів.

Наголос. Його роль у розрізненні слів і їх форм. Основний і побічний наголоси у складних словах. Логічний і фразовий наголоси.

Звуки мови. Творення звуків.

Поняття про фонему. Основний вияв (інваріант) і варіант фонемі.
Система фонем сучасної української літературної мови. Класифікація голосних фонем.

Класифікація приголосних фонем.

Палаталізація. Співвідносність приголосних за твердістю-м'якістю.

Асиміляція і дисиміляція приголосних.

Подовження приголосних, що виникло внаслідок прогресивної асиміляції. Випадки подвоєння і подовження приголосних в українській мові.

Фонетичний аналіз слова.

Поняття про чергування фонем. Чергування варіантів однієї фонемі.
Чергування фонем.

Найдавніші чергування. Чергування голосних у дієслівних коренях: [e]-[o]: везти - возити; [i]-[a]: лізти - лазити; [e]-[i]: мести - вимітати; [o]-[a]: гонити

- ганяти; [e]-[и]-[фонемний нуль]: дереу - здирати - драти; в іменникових коренях: [o] та [e]-[фонемний нуль] (сон - сну, день-дня); в іменникових суфіксах: [o] та [e]-[фонемний нуль] (пісок - піску, хлопець - хлопця). Фонетичні умови чергування давніх [o] та [e] з [i] (ночі - ніч, осені - осінь). Зміна [e] на [o] після шиплячих та [(женити - жонатий, пшоно-пшениця), чергування [y] з [в], [i] з [й], чергування [и] у звукосполученнях [ри], [ли] з [o] або [e]: дрижати - дрож, бриніти - бренькати та інші різновиди чергування голосних.

Чергування приголосних фонем при словозміні й словотворенні: [г], [к], [х] - [ж], [ч], [ш]; [з'], [ц'], [с'] (друг, рука, вухо - друже, рученька, вушко; друзі, руці, вусі);

[г]-[ж] (могти - можу), [к]-[ч] (сікти - січу), [х]-[ш] (колихати - колишу), [д]-дж (ходити - ходжу), [т]-[ч] (світити - свічу), [з]-[ж] (мазати - мажу), [с]-[ш] (косити - кошу), [зд]-[ждж] (їздити - їжджу), [ст]-[шч] (пустити - пушу); [б]-[бл] (любити - люблю), [в]-[вл] (ловити - ловлю), [м]-[мл] (диміти - димлю), [п]-[пл] (купити - куплю), [ф]-[фл] (графити - графлю).

Зміни приголосних [г], [к], [х], [ж], [ч], [ш], [з], [ц], [с] перед прикметниковим суфіксом - ськ(ий) та іменниковим - ств(о). Чергування приголосних перед суфіксом - ин(а).

ОРФОЕПІЯ І КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ

Орфоепія як розділ мовознавства. Значення орфоепічних норм, причини їх порушення. Орфоепічні норми української літературної мови: вимова голосних і приголосних звуків, а також окремих звукосполучень.

ОРФОГРАФІЯ

Поняття орфографії. Співвідношення орфографії з графікою і орфоепією. Основні принципи української орфографії - фонетичний, морфологічний, традиційний (історичний).

Поняття про орфограму. Типи орфограм.

Вживання великої букви. Правила написання прізвищ і географічних назв. Правопис найуживаніших префіксів і суфіксів. Правила переносу частин слова із рядка в рядок. Написання слів разом, окремо і через дефіс. Графічне скорочення слів. Правопис часток не, ні. Правопис слів іншомовного походження.

ЛЕКСИКОЛОГІЯ

Лексикологія як розділ мовознавства. Слово - одиниця мови. Значення слова і поняття. Багатозначні й однозначні слова. Пряме і переносне значення слова. Основні види переносного вживання слова - метафора, метонімія і синекдоха. Омоніми, їх види (омофони, омографи, омоформи). Синоніми, їх типи. Синонімічний ряд. Антоніми, їх типи. Пароніми. Загальні і власні назви. Склад сучасної української лексики за походженням. Спільнослов'янські та власне українські слова. Старослов'янізми в складі української лексики.

Запозичення з інших мов (грецизми і латинізми; слова тюркського походження; слова, запозичені із західноєвропейських мов). Слова українського походження в інших мовах.

Активна і пасивна лексика. Застарілі слова (історизми, архаїзми) та їх стилістична роль.

Неологізми. Типи неологізмів: загальнономовні, індивідуально-авторські.

Лексика української мови з погляду її стилістичного використання. Загальноновживані слова. Побутова, суспільно-політична, професійно-виробнича, офіційно-ділова, науково-термінологічна лексика.

Емоційна лексика (слова з позитивним та негативним забарвленням). Розмовно-просторічні слова. Діалектизми та жаргонізми. Особливості лексико-семантичної системи рідної говірки. Етикетна лексика.

ФРАЗЕОЛОГІЯ

Поняття про фразеологію. Джерела фразеологізмів. Класифікація фразеологізмів. Стилістичні функції фразеологічних одиниць.

ЛЕКСИКОГРАФІЯ

Поняття про лексикографію. Типи словників: енциклопедичні й лінгвістичні.

МОРФЕМІКА

Морфеміка як учення про будову слова. Поняття про найменші значущі частини слова – морфемі. Типи морфем. Варіантність морфем. Основа: непохідна і похідна – вільна (незв'язана), зв'язана.

СЛОВОТВІР

Поняття про словотвір. Словотворення як джерело збагачення лексики. Основні одиниці словотворчої системи мови: словотворчий тип, словотворче гніздо, словотворчі засоби, способи словотворення.

Похідні та твірні слова. Твірна основа.

Основні способи творення слів в українській мові – морфологічний і неморфологічний. Морфологічний: афіксальний (суфіксальний, префіксальний, префіксально-суфіксальний, постфіксальний, безафіксний, (основоскладання, словоскладання та аббревіація); неморфологічний: морфолого-синтаксичний, лексико-синтаксичний, лексико-семантичний.

МОРФОЛОГІЯ

Граматична категорія, граматичне значення, граматична форма. Єдність лексичного і граматичного значень. Основні засоби вираження граматичного значення.

Морфологія як розділ граматики. Принципи виділення частин мови. Система частин мови. Перехід слів однієї частини мови в іншу.

ІМЕННИК як самостійна частина мови. Значення іменника, морфологічні ознаки, синтаксичні функції. Семантико-граматичні розряди. Граматичні категорії. Рід іменників. Стилістичне вживання паралельних форм роду. Категорія числа, її значення і граматичне вираження. Категорія відмінка. Типи відмін іменників. Поділ іменників I і II відміни на групи. Відмінювання і правопис відмінкових закінчень іменників. Відмінювання іменників, що мають форму множини; форму прикметників. Незмінювані іменники. Стилістичне вживання. Наголос. Словотвір іменників.

ПРИКМЕТНИК як самостійна частина мови. Значення прикметника, морфологічні ознаки, синтаксичні функції. Лексико-граматичні групи. Якісні прикметники. Ступені порівняння. Стилiстична роль. Повні і короткі форми якісних прикметників. Стягнені і нестягнені форми.

Відносні прикметники. Присвійні прикметники. Перехід прикметників з одного розряду в інший. Відмінювання прикметників. Поділ на групи. Правопис відмінкових закінчень. Способи творення. Наголос. Субстантивація прикметників. Правопис прикметникових суфіксів. Правопис складних прикметників.

ЧИСЛІВНИКИ кількісні і порядкові. Розряди кількісних числівників за значенням і будовою. Творення. Відмінювання і правопис кількісних числівників. Зв'язок числівників з іменниками. Порядкові числівники. Відмінювання. Наголос. Правопис числівників. Правопис складних іменників і прикметників, до складу яких входять числівники. Стилiстичне використання числівників.

ЗАЙМЕННИК як повнозначна частина мови. Значення займенника, морфологічні ознаки, синтаксичні функції. Розряди займенників за значенням. Відмінювання займенників, співвідносних з іменниками, прикметниками, числівниками. Правопис займенників. Стилiстичне вживання займенників.

ДІЄСЛОВО як повнозначна частина мови. Значення дієслова, морфологічні ознаки, синтаксичні функції. Форми дієслів. Інфінітив. Категорія виду, перехідності/ неперехідності, стану. Категорія особи. Безособові дієслова. Категорія числа. Дієвідмінювання дієслів. Категорія часу. Давноминулий час. Творення видових форм дієслова. Вживання одного часу замість іншого. Вимова і правопис особових закінчень дієслів теперішнього і майбутнього часу. Категорія способу. Правопис дієслів наказового способу. Способи творення. Наголос.

Дієприкметник – особлива форма дієслова. Активні і пасивні дієприкметники теперішнього і минулого часу, творенні і вживання. Відмінювання. Ад'єктивація і субстантивація. Правопис дієприкметників. Наголос. Безособові форми на **-но, -то**.

Дієприслівник – особлива форма дієслова. Дієслівні і прислівникові ознаки. Дієприслівники доконаного і недоконаного виду, їх творення і вживання. Адвербіалізація. Правопис. Наголос.

ПРИСЛІВНИК як повнозначна частина мови. Значення прислівника, морфологічні ознаки, синтаксичні роль. Структурно-семантичні розряди прислівника. Ступені порівняння якісних прислівників. Перехід слів інших частин мови у прислівник. Вживання прислівників у ролі службових слів. Творення і правопис. Наголос. Стилiстичні особливості прислівників.

СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ

ПРИЙМЕННИК. Поділ прийменників за походженням і морфологічною будовою. Перехід у прийменники слів інших частин мови. Особливості вживання. Правопис.

СПОЛУЧНИК. Сурядні та підрядні сполучники. Морфологічний склад сполучників. Одиничні, повторювані і парні сполучники. Правопис. Стилiстична диференціація. Відмінність сполучника від сполучних слів.

ЧАСТКА. Класифікація часток. Правопис. Значення і вживання часток НЕ і НІ. Стилiстичні функції часток.

ВИГУК як особлива частина мови. Розряди вигуків за походженням та значенням. Правопис. Розділові знаки. Стилiстичне навантаження вигуків.

СИНТАКСИС

Одиниці синтаксису. Словосполучення і речення.

Поняття про словосполучення. Засоби і види синтаксичного зв'язку слів у словосполученні (узгодження, керування, прилягання). Типи словосполучень за способом вираження головного слова, за будовою, за відношенням між компонентами, за наявністю прийменників.

Відмежовування синтаксично вільних від синтаксично нерозкладних словосполучень.

Речення як основна синтаксична одиниця. Ознаки речення. Типи речень. Стилiстичне використання різних речень за метою висловлювання. Розділові знаки. Неускладнені і ускладнені речення. Порядок слів у простому реченні. Актуальне членування речення.

ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ ДВОСКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ.

Головні і другорядні члени речення. Структура двоскладного речення. Підмет і способи його вираження. Види підметів. Присудок. Види присудків, способи їх вираження. Ускладнені присудки. Узгодження присудка з підметом. Стилiстичне вживання різних форм присудків. Другорядні члени речення. Додаток. Види додатків, способи їх вираження. Означення. Типи означень, способи їх вираження. Прикладка як особлива форма означення. Написання прикладки з означуваним словом. Обставина. Типи обставин, способи їх вираження.

Стилiстична роль другорядних членів речення.

ОДНОСКЛАДНІ РЕЧЕННЯ

Односкладні речення. Типи односкладних речень. Способи вираження головного члена. Стилiстична роль.

Культура мовлення. Стилiстично правильне вживання односкладних речень у мовленні.

НЕПОВНІ РЕЧЕННЯ

Повні і неповні речення. Двоскладні і односкладні неповні речення, їхні функції та структурні різновиди. Розрізнення неповних двоскладних і повних односкладних речень. Пунктуація у неповних реченнях. Місце неповних речень у мовних стилях. Слова-речення, типи за значенням і функціями.

ПРОСТЕ УСКЛАДНЕНЕ РЕЧЕННЯ

Поняття про однорідні члени речення. Засоби вираження однорідності. Інтонація. Вживання сполучників. Узгодження присудка з однорідними підметами. Однорідні й неоднорідні означення. Узагальнювальні слова при однорідних членах речення. Розділові знаки. Стилiстичні особливості речень з однорідними членами.

Відокремлені другорядні члени речення. Умови відокремлення. Розділові знаки при відокремленні. Відокремлені уточнюючі члени речення. Пунктуація. Стилiстичні можливості відокремлених членів речення

Вставні слова і сполучення слів. Інтонaція, стилістична роль. Вставні речення, їх смислові функції, стилістичне навантаження. Речення із вставленими конструкціями. Пунктуація при вставних і вставлених конструкціях.

Звертання і способи його вираження. Місце звертання у реченні. Інтонaція. Самобутність українських звертань. Розділові знаки. Особливості використання у різних стилях.

СИНТАКСИС СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

Поняття про складне речення. Засоби поєднання частин. Типи складних речень за способом поєднання частин. Складносурядне речення, його структура і засоби оформлення зв'язку між частинами. Різновиди складносурядних речень.

Розділові знаки у складносурядних реченнях.

Складнопірядне речення, його структура та засоби оформлення зв'язку між головною і пірядною частинами. Сполучники і сполучні слова. Структурно-семантична класифікація складнопірядних речень з пірядними означальними, з'ясувальними та обставинними частинами. Розділові знаки.

Стилiстичне забарвлення безсполучникових складних речень у порівнянні зі сполучниковими.

Безсполучникове складне речення, його структура, смислові відношення та засоби оформлення зв'язку між частинами. Типи безсполучникових складних речень. Інтонaція та розділові знаки.

СКЛАДНІ СИНТАКСИЧНІ КОНСТРУКЦІЇ

Поняття про багатокомпонентне складне речення. Структурні особливості та засоби оформлення зв'язку між частинами багатокомпонентного складного речення. Типи багатокомпонентних складних речень. Період, його основні ознаки і структура. Особливості інтонування розділових знаків між частинами періоду.

СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ ЧУЖОГО МОВЛЕННЯ

Конструкції з чужим мовленням. Пряма і непряма мова. Заміна прямої мови непрямою і навпаки. Цитата. Діалог. Полілог. Розділові знаки при прямій мові, цитуванні, діалозі та полілозі. Культура мовлення.

Правила вживання сполучників і сполучних слів у складному реченні. Синоніміка складного речення (сполучникове і безсполучникове). Синоніміка різних способів передачу чужого мовлення. Розділові знаки.

Критерії оцінювання

Тестові завдання складено за варіантами (3 варіанти), по 50 завдань у кожному варіанті.

Тестові завдання закритої форми (вибір однієї правильної відповіді) передбачають перевірку умінь правильно відтворювати отримані знання. У такому типі тестових завдань із запропонованих 4 відповідей правильною є лише одна. Подані завдання мають різний рівень складності і передбачають здійснення необхідних аналітичних операцій, класифікацію мовних явищ, з'ясування диференційних ознак, визначення правильності тверджень, виявлення порушень мовних норм тощо.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді оцінюється 2 балами.

Максимальна кількість балів за виконання тестів — 100.

Завідувач кафедри української мови

31.03.2016

доц. Ковальчук М.С.